

Demokratins vägkorsning

En komparativ studie av demokratierna Zambia och Ghanas
väg mot en konsoliderad demokrati

Angelica Ulezalka

Abstract

Democratization has taken place in several countries in Africa, but a democratic consolidation is far more difficult to reach. Thus, this thesis aims to see why some countries develop democratic consolidation and why some experience difficulties achieving it. The framework presents an analysis based on Linz and Stepan's theory consisting of five categories and implementing this on two quite similar countries, Ghana and Zambia which have had two very different outcomes concerning their democratic consolidation.

The results show that Zambia suffers from many problems, pushing it further away from a consolidated democracy, especially when it comes to the civil society, corruption and distrust concerning politics. Ghana on the other hand has achieved a very responsive and concerned civil society that has helped the country to further develop as well as at the same time been able to maintain a persistent interest for the country's political development and for the future, the wish of maintaining the status of the role model in Africa.

Keywords: Africa, Ghana, Zambia, democratic consolidation, civil society, political society, rule of law

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och problemformulering	1
1.2	Metod och material.....	2
1.3	Avgränsningar	3
2	Teori	4
2.1	Definition av demokrati	4
2.2	Definition av konsoliderad demokrati	5
2.3	Fem arenor.....	6
3	Demokratin Zambia	8
3.1	Historia	8
3.2	Demokratisering	8
4	Demokratin Ghana	10
4.1	Historia	10
4.2	Demokratisering	10
5	Jämförande analys	12
5.1	Civilsamhället.....	12
5.2	Politiskt samhälle	16
5.3	Rättsstaten	19
5.4	Ekonomiskt samhälle	21
5.5	Statsbyråkrati.....	23
5.6	Sammanfattande diskussion och slutsats.....	24
6	Referenser	27

1 Inledning

När berlinmuren föll 1989 och markerade slutet på det kalla kriget, styrdes 38 av 45 stater söder om Sahara som enpartisystem i olika former. Ett och ett halvt år senare hade mer än hälften av dem antingen hållit eller lovat hålla flerpartival (Melin, 1995:29). Idag är ett flertal länder demokratier men utan att ha uppnått konsolidering. Ghana och Zambia är två länder vars demokratiska utveckling tog plats i början av 1990- talet men har sedan dess haft en väldigt skiljaktig demokratisk stabilitet. Bägge länder har genomgått en lyckad övergång från att varit enpartistyre till flerpartistyre och ansetts vara förebilder för demokratisk utveckling i Afrika. Ghana hyllas för sina insatser i det demokratiska samhället och betraktas idag vara en exemplarisk förebild av ett afrikanskt land som lyckats etablera en konsoliderad demokrati, medan Zambia avstannat i sin demokratiska utveckling. För att förstå hinder som står i vägen för konsolidering och fortsatt demokratisk utveckling behandlar denna uppsats en komparativ fallstudie av Ghanas och Zambias väg mot en konsoliderad demokrati. Primärt ligger syftet i att se var dessa länder har skilts åt i konsolideringsprocessen och därmed förstå varför vissa länder med relativt lika resurser och tillgångar inte uppnår samma resultat. Det är inte min intention att kritisera ländernas utveckling utan att istället undersöka och förstå var utvecklingen brister genom en teoriundersökande studie.

“South Africa’s democracy has stabilized, Ghana’s gradually consolidating, and Zambia’s is slowly dying (Bratton & Mattes, 2001:449).”

1.1 Syfte och problemformulering

Syftet med denna undersökning är att analysera en konsolideringsproblematik. Då detta är ett stort forskningsområde, har jag valt att belysa de demokratiska motgångarna beträffande en demokratisk framgång och en stagnerad demokrati i två afrikanska länder, Ghana respektive Zambia. Studien bygger på ett komparativt syfte, och med hjälp av Linz och Stepans teori som förklaringsmodell hoppas jag kunna förklara varför Ghanas demokratiska utveckling har blivit konsoliderad medan Zambias har avstannat. Uppsatsen kommer därför att behandla en utvecklande analys kring politiska och samhällsliga faktorer där avsikten inte är att ha ett teoriutvecklande syfte utan att genom en teorikonsumerande studie förstå och utröna skillnader i en demokratisk konsolidering (Esaiasson et al, 2006:98). Min frågeställning lyder således:

- Varför har Zambias och Ghanas demokratiska konsolidering tagit skilda vägar? Vad förklarar ländernas olika utfall?

1.2 Metod och material

Denna fallstudie kommer att undersöka Zambia och Ghana med hjälp av existerande teorier och förklaringsfaktorer vilka kommer ligga i grund för analysen att försöka förklara vad det är som inträffat i dessa två fall (Esaiasson et al. 2006:42). Uppsatsen kommer därför att baseras på en kvalitativ fåfallstudie i teorikonsumerande sammanhang (Esaiasson et al. 2006:110). Materialet som används kommer endast ifrån sekundära källor, såsom böcker, internetkällor, vetenskapliga artiklar samt nyhetsartiklar och relevanta undersökningar tillgängliga i universitetets databaser. Mycket av materialet har hämtats ifrån internet då olika organisationer och regeringar reguljärt uppdaterar informationen på hemsidor. Vidare innebär en kvalitativ textanalys att jag under instuderingsstiden läst och noggrant valt ut det jag anser vara passande i uppsatsen likväl har jag haft ambitionen att vara källkritisk (Esaiasson et al, 2007:237). Linz och Stepans teori om de fem arenorna som ligger i grund för en konsoliderad demokrati kommer att vara min primära utgångspunkt för analysen då denna anses vara en vetenskapligt vedertagen teoretisk mall utav statsvetenskapliga institutionen i Lund och har därför väckt mitt intresse. Till viss del kommer även andra teorier att lyftas fram. Lindbergs tes om hur konsolidering och demokrati utvecklas i samband med val är ytterligare en annan väl vedertagen teori av institutionen i Lund, dock anser jag att Linz och Stepans teori är mer mångfacetterad. Dahls välkända demokratimall tas heller inte upp i denna undersökning då denna är snävare och fokuserar mer på de konstitutionella aspekterna, medan Linz och Stepans modell är bredare i sin demokratisyn och tar hänsyn till fler samhälleliga element som jag finner givande i denna analys. Den är även mer inriktad på fler beteendemässiga aspekter vilket gör analysen lättare (Linde & Ekman, 2006:17-21). En funnen kritik mot teorin är att det inte framgår tydligt hur många aspekter av varje arena som måste uppfyllas för att ett land ska ha en konsoliderad demokrati. Vidare anser jag även att utbildning borde vara av större betydelse i teorin då det har stor inverkan på demokratiutveckling.

En kort skildring av de båda ländernas demokratiska resa kommer att följas av analysdelen som är sammanflätad med empirin och kommer att bestå av en jämförelse utifrån de fem arenorna för att kunna svara på frågeställningen och se vart länderna skiljer sig i sin väg mot en konsoliderad demokrati. En kvalitativ mätning av demokratins grad genomförs således på varje arena. Jag baserar mina kunskaper om ländernas konsolidering genom Freedom House rapporter då jag anser att denna organisation besitter tillräckligt med kunskap, är en välanvänd informationskälla och ett välkänt index för att betro de siffror de anger. Användandet av ett så pass erkänt och välanvänt index ger möjligheten till generalisering större utrymme.

1.3 Avgränsningar

På grund av uppsatsens omfång är det viktigt att finna avgränsningar inom fåfallsstudien. Av utrymmesskäl kan jag tyvärr inte inkorporera allt gällande de båda ländernas premoderna och moderna historia, vilket i sig hade varit intressant med tanke på att det är av betydelsebärande element för demokratins ursprung. Istället har jag emellertid valt att fokusera på den demokratiska processen då länderna de facto blev demokratier och på så sätt fläta in historiska aspekter. Demokratins utveckling kommer att illustreras utifrån valens framåtskridande eller tillbakagångar och andra händelser av betydelse. När jag påbörjade arbetet utgick jag från att bägge länder haft ungefär samma förutsättningar för demokrati, men som även förenas av gemensamhet gällande historia, kultur samt traditioner och bör därför möjligen ha haft en liknande demokratisk väg. Faktum att länderna inte har etniska motsättningar av större betydelse flyttar länderna närmre varandra. Viktigt att poängtera är att inget av länderna har haft nämnvärt mer tid att demokratiseras i relation till det andra och på så vis anser jag detta vara en mer rättvis och spännande analys.

2 Teori

Min tes syftar på att demokratiutvecklingen i Zambia inte har uppnått en konsoliderad demokrati jämfört med Ghanas extraordinära framsteg i en afrikansk kontext. För att försöka utröna förklaringar kommer jag att utgå från Linz och Stepan's definition kring konsoliderade demokratier som har ett högt anseende bland många statsvetare. Detta kommer leda mig till en analys av länderna utifrån de fem arenor teorin beskriver. För att kunna analysera ett lands demokratigrad måste man först ha en uppfattning om vad som menas med demokrati. Det finns en rad olika definitioner på vad demokrati och demokratisk konsolidering innebär, därför redogör jag först vad begreppen har för betydelse i min uppsats.

2.1 Definition av demokrati

Ordet demokrati har sitt ursprung i den språkliga betydelsen av folkmakt eller folkstyre. Enligt Freedom House så kan knappt hälften av världens länder klassas som demokratiska vid 2000-talets början; 66 % av världens befolkning lever i stater som klassificeras som fria/delvis fria. Detta kan jämföras med 53 % för 20 år sedan (Freedomhouse.org). Att studiet av demokrati har blivit ett av de största forskningsområdena i vår tid är inte så konstigt då denna återspeglar den faktiska utvecklingen som omger oss (Linde & Ekman, 2006:7). Demokrati kan vara en styrelseform men även ett mål eller ett ideal man strävar efter, vilket medför att vi finner en del olika definitioner av termen demokrati (Hydén, 1998:27). Jag har valt att ta med ett citat av Grugel's definition av demokrati då jag anser att det återspeglar och möjligen kompletterar Linz och Stepan's teori ”*Democracies are political systems comprising institutions that translate citizens preferences into policy, have effective states that act to protect and deepen democratic rights, and count on a strong participatory and critical civil society*” (Grugel, 2002:7).

Enligt Larry Diamond, en välkänd teoretiker inom demokratistudier, är demokrati en god företeelse och den bästa styrformen. Även han menar att demokrati innehar ett flertal funktioner; demokratin ska tjäna till att vara ett instrument för folket, vilket i sin tur ska frambringa fria och rättvisa val, demokrati ska vidare maximera möjligheten till självbestämmande men den ska även underlätta moralisk autonomi där varje enskild medborgare ska kunna fatta normativa beslut och kunna styra sig själv (Diamond, 1999:2-3).

Vidare förekommer det två underkategorier vid klassifikationen av demokrati, en *maximalistisk* och en *minimalistisk* definition. Den *maximalistiska* definitionen utgör hela samhället och menar att demokrati uppnås endast när alla relationer och sfärer i samhället demokratiseras. De sfärer som tas upp är: den politiska, den

ekonomiska, den sociala och den medmänskliga sfären. Den *minimalistiska* definitionen av demokrati vilken jag kommer att använda mig av, begränsas till den politiska sfären av samhället där demokrati knyts an till några få komponenter som främst berör valproceduren, vilket gör det till ett effektivt analysredskap i empiriska studier (Hydén, 1998:27-28).

Som nämnts är mängden teorier kring demokratisering ofantlig, men nästan alla av dem är eniga om att processen består av samma faser: liberalisering, transition och konsolidering (Linde & Ekman, 2006:14). En genomförd demokratisering ska innefatta de tre ovan nämnda komponenterna. Med liberalisering syftar man på ett minskat politiskt förtryck, samt en ökning av civila fri- och rättigheter. Transition innebär en regimförändring medan konsolidering syftar på den demokratiska regimens institutionalisering och fördjupning (ibid). En demokratisering innebär kortfattat att statsmakten i ett samhälle blivit ansvariga gentemot medborgarna, att fria och rättvisa val ges och att skydd av civila och politiska rättigheter finns (Potter, 1997:3-6). Grugel (2002:185) menar även att i länder inom den demokratiska gråzonen spelar det civila samhället en avgörande roll eftersom det har förmågan att verka för en ökad demokratisering.

Demokrati och demokratisering är alltså en ständigt pågående process. När landet uppnår en konsoliderad demokrati börjar det sanna arbetet, att upprätthålla demokratin (Linde & Ekman, 2006:9), därtill medborgarna. Många forskare anser att människors inställning har större betydelse än lagar och förordningar när det gäller att bevara ett demokratiskt samhälle (Gilljam & Hermansson, 2003:305).

2.2 Definition av konsoliderad demokrati

Konsolidering av demokratin innebär en befästning av det demokratiska styret. Detta sker i samband med att en transition ägt rum, då en stat övergår från att vara icke- demokratisk till att vara en demokrati (Linz & Stepan, 1996:3). I en konsoliderad demokrati erkänner alla politiskt betydelsefulla grupper de demokratiska institutionerna som den enda legitima arenan för politisk konkurrens, samt bekänner sig till de demokratiska spelreglerna ”*democracy is the only game in town*” (Linz & Stepan, 1996:3; Diamond, 1999:65).

Linz och Stepan betonar den mest grundläggande förutsättningen för att uppnå en demokratisk konsolidering är en form av statsstyrelse, därför är frågan om statsbildning väldigt viktig (Linde & Ekman, 2006:30). Jag går inte djupare på denna benämning då Zambia och Ghana tas för givet som stater i detta arbete.

Författarna menar att det finns tre grundläggande demokratikrav att uppnå om en konsoliderad demokrati ska vara möjlig. De bygger på ett komplext system av regler, institutioner och mönster som bygger på tre olika samhällsliga dimensioner: beteendemässig, attitydmässig och konstitutionell (Linz & Stepan, 1996:1-10). Den **beteendemässiga dimensionen** syftar på att demokratisk konsolidering är uppnådd om inga betydelsefulla, samhällsliga, ekonomiska, politiska eller institutionella aktörer lägger ner tid och resurser på att motarbeta det demokratiska styret i landet utan accepterar demokratin som ramverk.

Statsbildningen ska anses allmänt accepterad och beteenden anpassas till de demokratiska spelreglerna för att driva fram en konsoliderad demokrati (Linz & Stepan, 1996: 6)

Attitydmässig dimension innebär i sin tur att en större majoritet av befolkningen anser att demokrati är det mest lämpliga sättet att styra landet på. Stöd för icke- demokratiska alternativ bör vara mycket litet och svagt (ibid.). Det demokratiska systemet ska uppfattas av medborgarna som legitimt och det enda rätta sättet att styra samhället på. En demokratisk trygghet ska finnas där problem löses inom demokratin ramar (Linde & Ekman 2006:29).

Den **konstitutionella dimensionen** innebär att både statliga och ickestatliga politiska aktörer använder sig av regler, lagar, procedurer och normer som etablerats genom den demokratiska processen i landet för att lösa och hantera olika konflikter (Linz & Stepan 1996:6). Diamond skriver även att tillit och samarbete mellan politiker hjälper vid lösning av konflikter inom demokratiska ramar men även att det är en förutsättning för en demokratisk socialisering av befolkningen (Diamond, 1999:17).

2.3 Fem arenor

Inom de tre ovanstående dimensionerna finner man fem överlappande samhällliga arenor som fungerar sammanlänkande för en lyckad konsolidering i ett land. De fem kriterierna är synsätt på hur man ska föra fram en demokrati och vara integrerade för att de ovanstående dimensionerna skall kunna uppfyllas (Linz & Stepan, 1996:5). De tre första arenorna är kritiska för att en konsolidering ska kunna ta plats, medan de två sista är viktiga dock mer hjälpfulla i konsolideringsprocessen men inte nödvändiga (Linde & Ekman, 2006:30).

Den första arenan behandlar **civilsamhället**. Ett vitalt sådant måste existera där individer ska kunna främja sina intressen och uttala sina värderingar genom att skapa olika sammanslutningar, allt från rörelser till självorganiserade grupper. Samhället har en viktig roll i den demokratiska transitionen och även gällande konsolideringen genom dess förmåga att mobilisera opposition gentemot staten men även, i bästa fall förstöra en ickedemokratisk stat. Staten och civilsamhället måste erkänna varandras legitimitet för att kunna agera inom olika områden, även den politiska sfären (Linde & Ekman, 2006:30; Linz & Stepan, 1996:8).

Det behövs även ett **politiskt samhälle** för att utveckla och bygga upp politiska och demokratiska institutioner. Linz och Stepan betonar vikten av civilsamhället och det politiska samhället överlappar och kompletterar varandra (Linz & Stepan, 1996:10). Ett fungerande och legitimt politiskt samhälle som innefattar val, politiska partier politiskt ledarskap och lagstiftande insatser för att utöva legitim makt över ett territorium är livsavgörande för demokratisk konsolidering då som nämnt tidigare kan civilsamhällets missnöje leda till fall för regeringen. Men valens och de politiska partiernas betydelse är mycket viktigt då partierna återspeglar olika valmöjligheter och olika demokratiska beslut (Linde & Ekman, 2006:31).

Den tredje arenan behandlar *rättsstaten*. En konsolidering kan endast uppnås om det politiska och civila samhällets autonomi stöds av lagar. Det handlar om en stark konsensus om konstitutionen och en förpliktelse till självbindande procedurer när det gäller statsstyret (Linde & Ekman 2006:32). Betydelsefulla aktörer i det politiska systemet måste upprätthålla, respektera samt handla enligt lagen (Linz & Stepan, 1996:8). Linz och Stepan menar att denna arena är en oundgänglig förutsättning för att det politiska samt civila samhället skall kunna leva och frodas då invånarnas frihet och självständighet ska garanteras (Linde & Ekman, 2006:32). Inskränkning mot medborgarna försvåras genom en rättsstat och på så sätt hindras regeringen från att begränsa allt för mycket på civilsamhällets arena vilket är en viktig kontrollfunktion för ansvarsutkrävande (Linz & Stepan, 1996:8).

För att en stat ska vara effektiv krävs det en *statsbyråkrati*, som är den fjärde arenan. Då en demokrati garanterar och skyddas befolkningens rättigheter, menar forskarna att medborgarna inte får möjlighet att kräva sina rättigheter om staten inte är effektiv, därav krävs det en välfungerande förvaltning. Staten ska kunna styra, reglera och implementera demokratiskt fattade beslut och effektivt utöva monopol av legitimerad användning av våld för att försäkra sig om medborgarnas rättigheter. Staten ska även kunna beskatta medborgarna för att på så sätt kunna betala polis och andra inom rättsväsendet som kan försäkra medborgarnas rättigheter, finns inga intäkter kan staten inte ge arbeten och alla rättigheter kan då inte efterlevas (Linz & Stepan 1996:10-11).

Den sista arenan behandlar det *ekonomiska samhället*. Linz och Stepan menar att marknadsekonomier och planekonomier behöver regleras av ett antal sociopolitiska normer, institutioner som medlar mellan staten och marknaden vilket innebär att en konsoliderad demokrati består av en blandekonomi, en kontrollerad fri marknad. Om staten inte kan erbjuda en offentlig sektor där medborgarna erbjuds utbildning, sjukvård, ekonomiskt skyddsnät och försöker utjämna ekonomiska klyftor, kan en konsoliderad demokrati inte vara möjlig. Författarna menar att fungerande lagar om äganderätt, avtalsreglering, kapitalmarknad, normer och bankstrukturer är ett bra underlag för konsolidering. En stat som inte kan reglera marknaden kommer uppleva svårigheter att genomföra ekonomiska reformer (Linz & Stepan, 1996:11).

Alla dessa arenor stödjer och underlättar samarbetet och utvecklingen av en konsoliderad demokrati. Det civila samhället behöver en rättsstat som kan tillgodose medborgarnas rättigheter. Det politiska samhället kompletteras med civilsamhället och statsbyråkratin måste finnas för att skydda demokraterna från de som tar till sig illegala medel för att förhindra dessa (Linz & Stepan, 1996:15-16).

3 Demokratin Zambia

En analys kring demokratiutvecklingens brister kräver förståelse kring ländernas historiska perspektiv. I analysdelen utvecklas och jämförs länderna utifrån de fem arenorna. Inledningsvis följer en kort historisk bakgrund till Zambias historia och de politiska omvälvningarna.

3.1 Historia

Den brittiska kolonin Nordrhodesia blev självständig 1964 och ett nytt land skapades, Zambia. När självständigheten tog plats var landet bland de rikaste länderna, söder om Sahara och man började etablera ett mycket bra välfärdsystem med fokus på hälsa och utbildning, dock sattes systemet aldrig i bruk. (Zambia, 2001:3) Kenneth Kaunda var landet förste president och representerade partiet UNIP (United National Independence Party). Partiet tillhörde Kaunda och blev snart det enda lagliga parti då Zambia utropades till enpartistat 1972. Kaunda ville skapa en konstitution och för att utforma denna bjöds flera olika ledare in. (Momba, 1993:194) Spelreglerna accepterades och systemet ansågs som legitimt fram tills ekonomin försämrades och arbetslösheten började växa under 1980-talet. Landets samlade inkomster sjönk drastiskt, bland annat på grund av fallande intäkter från den viktiga kopparindustrin men också på grund av politisk vanskötsel. Kopparindustrin var väldigt viktig för landet och täckte cirka 85 % av landets exportintäkter. 1975 hade Zambias BNP sjunkit med 50 % per capita. Krisen förvärrades i samband med att viktiga importvaror blev dyrare och att staten inte kunde ta sig an problemen som uppstod. Idag tillhör Zambia ett av världens fattigaste länder. (Hadenius, 1992:12) I slutet av 80-talet började påtryckningar och väldiga protester från medborgarna som önskade en politisk förändring och ett flerpartisystem infördes 1991 (Momba, 1993:205) i samband med att Zambia upplevde sina första fria val (Nasong'o, 2007:1). Uppbrottet med enpartisystemet bekräftade ett första steg mot en demokrati, liberaliseringen.

3.2 Demokratisering

En ny politisk era väntade Zambia när MMD:s (Movement for Multiparty Democracy) ledare Frederick Chiluba kom till makten 1991 (Bratton, 1997: 46). MMD hade formats 1990 som en påtryckningsgrupp med stöd av bland annat kyrkan och studentorganisationer (Momba, 1993:205). I sitt manifest utlovades en

serie reformer för att kunna främja en demokratiseringsprocess, öka respekten för de mänskliga rättigheterna och liberalisera ekonomin. Chilubas regering fick många anhängare och många utomstående i givarsamfundet började visa sitt stöd. Denna fridfulla transition samt lovord om en reformförbättring hyllades av många och Zambia blev Afrikas demokratimodell i många internationella sammanhang (Rakner, 2003:12). Chilubas regering visade sig snabbt inte vara särskilt liberalistisk utan började istället bannlysa tidskrifter (t.ex. The Post) och hans anhängare ofreda pressen (Bigsten & Mugerwa, 2000:6). Efter en fruktad komplott av oppositionen som stödde Kaunda bannlystes han från fortsatta presidentval trots politiska protester från samhället. Invändningar kom från både media och biståndsgivare trots det fullföljde MMD planerna och en stor misstro skapades i landet. Chiluba visade sig även ha vilselett samhället genom att donera till välgörenhet, och på så sätt skapa sig sympati när det egentligen handlade om ett sätt att öka det politiska stödet (Bigsten & Mugerwa, 2000:11). Vidare anklagades oppositionen för civil olydnad. MMD använde sin parlamentariska majoritet inför valet 1996 och en rad konstitutionstillägg röstades igenom vilket innebar att Kaunda och en del andra oppositionskandidater inte tilläts ställa upp i valet. Kaunda och hans parti UNIP bojkottade valet och anklagade MMD för valfusk. (Regeringen.se)

På grund av att registreringen för att kunna rösta var omstritt och att det politiska valsystemet var ojämnt, ifrågasattes legitimiteten kring valen 1996 både hos oppositionen men även hos de internationella sponsorerna. Valobservatörer ansåg däremot att valen 1996 genomfördes under mycket bra och fridfulla omständigheter. Efteråt var emellertid både oppositionen och flera NGO:s ense om att valet varken genomförts fritt eller rättvist. (Zambia, 2001:6)

Inför valen 2001 formades partier i det enda syftet att få bort Chiluba, men efter enträgen opposition avgick han självmant. MMD vann återigen, denna gång med en ny presidentkandidat, Levy Mwanawasa med endast 40,000 av 1,7 miljoner röster. Valen var enligt de flesta valobservatörer präglade av bristfällig organisation och administration och anklagelser framfördes om valfusk, men även att ett rättvist slagfält inte fanns. Högsta domstolen förklarade i februari 2005 att valresultatet stod fast, även om domstolen samtidigt konstaterade att vissa oegentligheter och slarv hade förekommit. Mwanawasas första mandatperiod kom att kännetecknas av implementeringen av ett liberalekonomiskt reformprogram (ERP) som tidigare regeringar misslyckats med. (Burnell 2002:104)

Det politiska samhället började ta form och Zambia blev ett öppnare samhälle, folk började öppet uttrycka sina åsikter, mediafriheten ökade, det civila samhället stärktes och en rad enskilda organisationer växte fram. 2006 blev Mwanawasa omvald, denna gång med 43 % av rösterna jämfört med 29 % 2001 (Larmer & Fraser, 2007:612). Enligt valobservatörer genomfördes valen på ett tillfredsställande sätt. Zambias valkommission hade bidragit till ett allmänt förtroende för valförfarandet genom oberoende och professionalism. Hösten 2008 avled Mwanawasa varav hans efterträdare blev Rupiah Banda, även han från MMD och som styr landet än idag. Nästa presidentval kommer att hållas 2011. (Regeringen.se)

4 Demokratin Ghana

4.1 Historia

1957 var Ghana det första afrikanska land som blev självständigt efter ett brittiskt kolonialstyre. Kwame Nkrumah blev landets förste president och stannade på sin post under 25 år. Hans styre präglades dock av korruption och intolerans mot oppositionen, motståndet slogs ned och landets kritiker fängslades. 1964 skapades en författningsändring som innebar att Nkrumahs socialistiska styre blev till enpartistyre. Missnöjet kring landets politik och Nkrumahs enpartistat, medförde en ekonomisk kris och 1966 ingrep militären. En fortsatt politisk- och ekonomisk instabilitet följde denna militärregim fram till 1979 då Jerry Rawlings kom till makten. Rawlings och lyckades lyfta landet ekonomiskt till den grad att Ghana ansågs vara en favorit bland utländska biståndsorganisationer. Många såg upp till Rawlings men då den ekonomiska tillväxten avtog mot slutet av 1980- talet avtog även belåtenheten med presidenten. IMF, Världsbanken, USA och Storbritannien följde utvecklingen i landet vilket resulterade i att biståndsflödet skulle reduceras om inte Rawling vidtog demokratiska reformer. Kravet på politisk reform gav inte Rawling något alternativ än att införa demokrati. Den demokratiska reformen och det efterföljande valet 1992 var ett obestridligt faktum. (Globalis.se; Haynes, 2003:194)

4.2 Demokratisering

Efter flera decenniers odemokratiskt och diktatoriskt styre infördes 1992 en konstitutionell demokrati (Freedom House 2003). Författningen från detta år slår fast att Ghana är en republik med flerpartisystem där presidenten väljs för en mandatperiod på fyra år och majoritetsval gäller.

Inför valen representerade Rawlings partiet NDC (National Democratic Congress) som kandiderade mot NPP (New Patriotic Parti). Rawlings lyckades vinna valen 1992 och även 1996. Internationella valobservatörer ansåg att valet i stort sett var fritt och rättvist, men att det kunde förbättras. Oppositionen erkände dock inte resultatet och vägrade att inta sina vunna platser i parlamentet. Detta ledde till att de under perioden 1993-1996 avsade sig allt politiskt inflytande och

att Rawlings parti, NDC, fick en överväldigande majoritet i parlamentet. Under Rawlings presidentperiod stärktes Ghanas alla institutioner. Bland dessa det civila samhället, rättsväsendet och fristående media, alla ytterst viktiga för en demokrati. Valen 2001 avstod Rawlings från att kandidera då presidentmandat var förbrukat. (Haynes, 2003:60)

2001 tog John Kufuor som tillhörde oppositionspartiet NPP över makten. Detta skedde dock först efter en andra valomgång då ingen fick majoritet i den första valomgången i december 2000. (Haynes, 2003:60). Maktskiftet gick fridfullt till och landet kunde för första gången uppvisa ett maktskifte från en demokratiskt vald president till en annan, men även hög grad av politisk mognad och korrekta och rättvista val. Som en gest av hög symbolisk signifikans avskrev Kanada, inom 48 timmar efter installationen av den nya regeringen, ett bilateralt lån på 18 miljoner USD. Ghananer som jobbade utomlands i olika internationella organisationer såsom IMF och Världsbanken återvände frivilligt till landet för att erbjuda sin hjälp i uppbyggnaden i vad många Ghananer kallar, ”den andra självständigheten”. (Gyimah-Boadi 2001:115)

NPP har sedan dess haft styret till år 2008. Valen år 2008 innebar återigen en förändring då Ghanas nye president blev oppositionsledare John Atta Mills tillhörande NDC. Mills vann med 50.23 % av rösterna mot 49.77 % för NPP:s kandidat. (Abdulai & Crawford, 2009:27)

5 Jämförande analys

Nedan följer en analys utifrån Linz och Stepan fem arenor där de viktigaste skillnaderna mellan Zambia och Ghana kommer att utkristalliseras. Vissa arenor kräver mer utrymme då de visat sig vara av större betydelse medan andra inte behöver belysas ytterligare. Analysen kommer att avslutas med en sammanfattande diskussion där resultaten kommer att presenteras och förtydliggöras men även tankar som uppstått i samband med uppsatsen kommer att framföras.

5.1 Civilsamhället

Civilsamhället är ett mångfasetterat begrepp och anses ofta vara vagt då det kan betyda väldigt mycket eller väldigt lite. Jag har i min analys inriktat mina operationella indikatorer på medias frihet, spridningen och tillgången till mediala medel, medborgarrörelser samt icke statliga organisationer (NGO) då de visat sig vara mest markanta i litteraturen.

Zambia

Civilsamhället i Zambia har sedan självständigheten generellt ansetts vara svagt och mycket biståndsberoende. Efter den mobilisering som tog plats 1991 mot den gamla regimen visade emellertid Zambias befolkning att man krävde reform. Med Kaunda ur bilden tog ett nytt regeringsskifte plats och hopp om ett starkt Zambia fanns. Chiluba ersatte Kaunda som ansågs vara den skyldige för Zambias ekonomiska kris, och nu lovades reformer ta plats i landet. Chilubas regering hade emellertid ingen medveten demokratisk utveckling planerad och snart tog ytterligare revolter plats när Chiluba började bannlysa tidningar och sedan Kaunda från att kandidera i nästkommande presidentval. Protester från samhället och även från biståndsgivare och media strömmade in men blev inte hörda. Chiluba fullföljde sina planer vilket medförde en misstro i landet (Bigste & Mugerwa, 2000:11). Chilubas tanke var att justera konstitutionen för att få ett tredje mandat giltigt, han uppmanades snabbt genom kraftiga protester att avgå i valen 2001 vilket han tillslut gjorde. (ibid; Regeringen.se)

Som nämnts tidigare belyser Linz och Stepan civilsamhällets styrka i en demokrati, då en opposition mot regimen som i Zambia kan få en stat på fall. Tack vare civilsamhällets engagemang men därtill Chilubas gehör till befolkningen var landet i medborgarnas händer. Detta har klassats som en av de viktigaste händelserna som inträffat beträffande civilsamhället i Afrika söder om Sahara (Brown, 2007:189). Zambias civilsamhälle ansågs vara starkt och på god

väg mot vad Linz och Stepan skulle benämna som ett starkt civilsamhälle, en av arenorna för en konsolidering av demokrati. Emellertid stagnerade utvecklingen fort. Burnell (2000:17) uttrycker utvecklingen följande; "The infrastructure of civil society is evolving and becoming more complex rather than becoming obviously stronger in net terms". Förklaringen kan vara att även om man i Zambia stöttar demokrati som styrelseskick, är delaktigheten i detta system mycket svagt. Valdeltagandet är relativt lågt (45 % i valet 2008) och man finner låg tillhörighet och tillit till politiska partier. Medborgarna i Zambia har av alla i regionen visat sig vara de som tror minst på en förändring genom ett mer aktivt politisk liv, att rösta och följa val. (Afrobarometer) Denna inställning går emot Linz och Stepans väg mot en konsoliderad demokrati, då som tidigare nämnts är inställning, tro och ett aktivt civilsamhälle vitalt för att en konsolidering ska ta plats.

Ett flertal NGO:s har engagerat sig i demokratiseringsprocessen i landet och försökt skapa ett aktivt civilsamhälle, dessvärre har folkets ambition och energi inte funnit en kontinuitet. När landet lämnades utan observatörer för övervakning, vägledning och utbildning för regeringen och medborgarna, försämrades det civila samhället ytterligare under Chilubas regering. Istället tog korruptionen och lathet över (Bigste & Mugerwa, 2000:15). Burnell (2000:29) menar att även om internationellt bistånd och utomstående engagemang spelat en avgörande roll för ett aktivt civilsamhälle, måste Zambias medborgare hitta en egen styrka och inte söka efter internationellt stöd. Han menar att detta är den enda vägen att få sina röster accepterade och politisk acceptans och att denna utveckling måste ske snarast om en konsolidering ska vara möjlig (Burnell, 2000:29).

När CSPR (Civil Society for Poverty Reduction) skapades, alstrades utveckling. Befolkningens försök att förmedla kravet om en engagerad regering i fattigdomsfrågan gav sig an. Detta påvisar att de lättaste omställningarna inte handlar om resursbrist utan om en prioritering. Kyrkan är ytterligare en aktör som har börjat engagera sig avsevärt mer i samhällets överlevnad. Man försöker ha en aktiv dialog kring politiska frågor samtidigt som man ökar intresset för politik (Nasong'o, 2007:89). Kyrkan har även kritiserat den politiska eliten för att man ignorerat fattigdomsfrågan och att man istället använts sin makt för egen vinning vid ett flertal tillfällen (Burnell, 2000:15).

Linz och Stepan påvisar att civilsamhället ska öppna upp för medborgarnas utveckling och rättigheter eftersom det kräver ansvarsutkrävande och delaktighet (Linz & Stepan 1996:8). Media har haft en avgörande roll för ett mer öppet civilsamhälle, och även om media delvis är kontrollerat av staten, anses det vara mycket friare än de första åren av självständighet till 1991. Kontrollen av nationell media, såväl som privat, har inneburit en vinkling till fördel för regeringen och regeringspartiet. Bland annat har kritik framkommit att medierna favoriserade president Mwanawasa inför valen 2006. (Pressreference)

I landet finns fyra större statsägda dagstidningar och ett fåtal privata dagstidningar som ges ut varje eller varannan vecka. Tryck- och yttrandefrihet är inskrivet i grundlagen, trots det har statsmakten använt sig av en paragraf i strafflagen som gör det brottsligt att uttrycka något som kan tolkas som förolämpande mot presidenten. Det hävdas att åtminstone en person fått reprisalier efter att ha uttryckt kritiska åsikter mot staten och våld mot journalister

sker regelbundet enligt bland annat Freedom house. I princip är all media starkt påverkad av staten (Regeringen.se), där självcensur är vanligt vid många statsägda tidningar och där påtryckningar sker med legala medel mot privatägda medier. Något den sittande president lovat skall upphöra. Många tidningar har emellertid i ett försök att motsätta sig staten skapat nätupplagor av tidningar och genom det skapat möjligheter för befolkningen att ha tillgång till fri och uppdaterad information (Pressreference). Möjligheten för medias påverkan väcker även frågan kring läs- och skrivkunnsighet, samtidigt har antalet lyssnare i radio och tv ökat. (Regeringen.se). Även om ny, framväxande media och Internet har inneburit snabbare och en mer objektiv information, försvåras detta då alla inte kan medverka på grund av resursbrist. Resursbristen syns framförallt gällande läskunnsighet, fattigdom som försvårar tidningsköp men även bristen på el vilket leder att elektroniska medier likt Internet (endast 6,3 % har tillgång), radio och TV som snabb källa till information inte finns. Internets stora betydelse för civilsamhället och den demokratiska utvecklingen kan ses i aktuella förändringar i till exempel Egypten.

Faktum att inhemska aktörer försöker sprida information och inte låta sig tystas ner av regeringen och skapa intresse syftar på att det finns ett aktivt samhälle, vilket enligt Linz och Stepan är vitalt för en demokratisk konsolidering. Problemet är att det politiska engagemanget är generellt otroligt lågt i Zambia, man tror nu att korrupsion, som växt sig fast i landet, har det blivit det enda sättet för en politisk förändring.

Civilsamhällets betydelse, som Linz och Stepan (1996:7) poängterar, då enskilda individers möjlighet skapa mobilitet mot regeringen, utan grupperingar krävs.

Ghana

Även Ghana har genomgått ekonomiska misslyckanden och militärregimer men även etniska motsättningar. Externa biståndsgivare men främst civilsamhället gjorde uppror mot det auktoritära styret och krävde ett regimbyte. I början på 1990 talet började Rawlings en demokratiseringsprocess och fria val tog plats 1992. Ghanas demokratiska utveckling upplevde aldrig massiva demonstrationer mot den nya regeringen då man var rädd för att bistånd och investeringar i landet skulle börja sina efter påtryckningar om ett demokratistyre från ett flertal stora biståndsgivare (Haynes, 2003:71).

Ghanas civilsamhälle lutar sig på en konstitution från 1992 som garanterar att ett fritt civilsamhälle kan råda. Medborgarna är fria och har rätten till att forma egna grupper och föreningar utanför statens intresse. Respekten för konstitutionen har medfört en ökning av föreningar och grupper vilket även har skapat ett intresse hos regeringen i policyuppläggningsen (Abdulai & Crawford, 2009:37). Detta starka civilsamhälle har medfört att politikerna granskas av medborgarna och ifrågasätter intentioner kring Ghanas samhälle, vilket innebär att det ghananska samhället idag är mer politiskt än förr och politikerna presterar förebildligt. I den forne presidentens Rawlings tacktal förmedlade han allvaret inom politik och engagemanget för politik. Han menade att det var av största betydelse för medborgare att rösta då det håller igång ett demokratiskt aktivt

Ghana (Gyasi, 2009:24-27). Anledningen till denna utveckling kan förklaras genom självständigheten. Denna innebar att förväntningarna var höga på landet och samhället. Världen väntade med spänning hur det skulle utvecklas för landet och man ville inte göra sig åtlöje. Många utomstående NGO:s, diplomater och andra hjälporganisationer hjälpte till och hade dagliga seminarier och workshops med teman som "Elections: Lessons from Zimbabwe and Kenya for Ghana". Medborgarna ville visa upp ett exemplariskt Ghana, en stolthet men även förståelse för demokratin. Andra länder skulle på så sätt se landet som föredömligt i Afrika (The international).

Valen 2008 innebar eldprov på Ghanas civilsamhälle. Med få marginaler vann NDC över NPP och denna spänning satte Ghana återigen i fokus (Abdulai & Crawford, 2009:27). Ett proaktivt engagemang från civilsamhället hade tagit plats gällande rättvisa val, varav man hade utbildade tusentals valobservatörer i landet. Detta ledde till ytterligare en fridfull övergång och dessutom större förståelse. Ghanas civilsamhälle hyllades efter valen för att vara välorganiserade, aktiva och gav även ett stort stöd till valkommissionen (ibid). Civilsamhället och media hjälpte till att hålla våldfria val genom att sprida information till alla. Även sms och samtal till olika radiokanaler hade en stor betydelse i dessa val (Gyimah-Boadi, 2009:145). Utomstående besökare och diplomater assisterade i valet genom att ge råd och materiell assistans (ibid). Linz och Stepan menar att ett samarbete och tillit måste finnas mellan civilsamhället och staten. Detta var ett tydligt exempel på vad en sådan insats kan innebära och ha för konsekvenser.

Freedom House rapporterade 2008 att mediafrihet i Ghana kunde jämföras med Grekland eller Israels och ligger på andra plats av 48 stycken i Afrika. Under alla val sänder media livedebatter och rapporterar vart man ska rösta, vilket underlättar för medborgarna och informationen sprids på så sätt lättare och snabbare genom landet. En manipulation av diverse partier skulle därav vara svår att uppnå. Under valen 2008 började emellertid vissa privata radiokanaler att favorisera NDC och andra NPP vilket nästan utmynnade i kaos. Efter valen diskuterades relevanta problem för att förhindra dessa inför nästa val, 2012 (Abdulai & Crawford, 2009:38).

Bland det viktigaste att poängtera är att all radio, television och internet inte inskränks av myndigheterna. Den journalistiska friheten är därtill hög och möjligheter att åtala journalister för ärkekränkning har blivit svårare (Regeringen.se). 1995 hade Ghanas regering nästintill monopol över direktsänd tv men har under de senaste 15 åren förstått vikten av pressfriheten och betonat utveckling. Idag finner man över 135 tidningar vilka två statligt ägda, fem tv kanaler varav fyra är privatägda och över 110 radiokanaler av vilka 11 är statligt ägda. (Freedomhouse.org)

Enligt rapporter verkar fackföreningar fritt, även om man måste genomgå en registreringsprocess hos myndigheterna och att statsmakten således har möjlighet att neka denna, emellertid har inga uppgifter om detta förekommit (Regeringen.se).

5.2 Politiskt samhälle

Zambia

Enligt Linz och Stepan är det politiska samhället en grundläggande attribut för att en demokrati ska konsolideras. Det är denna arena som behövs för att bygga upp och utveckla de demokratiska institutionerna. Politiska partier, lagstiftning, val samt ledarskap är faktorer som är ytterst viktiga för denna arena. Bratton och Mattes påvisar även att en konsolidering inte kan ske om inte ett intresse eller tillgång till information gällande politik finns (Bratton & Mattes, 2001:471). Det låga intresset för politik och bristen på tillgång till information kan vara en förklaring till varför partibildningen inte är så stort i Zambia. Endast 34,5% av Zambias befolkning anser att de valda representanterna kommer att lyssna på medborgarna. Det finns endast två stora partier i Zambia, UNIP och MMP som innehar makten. På senare tid har en ökning upplevts av politiska partier vilket medfört en något bredare förståelse gällande politiska frågor, samt tillgänglighet till information om olika makthavare (Regeringen.se). Emellertid kvarstår UNIP och MMP som de två huvudsakliga partierna. Då den zambesiska regeringen inte har tagit initiativ till en utveckling mot ett pluralistiskt samhälle skapar denna brist på utveckling och fortsatt oro i landet. Inga tillfällen utöver valen ges till att påverka reformer i landet. Oppositionen kvarstår svag och splittrad, samtidigt som den har ett begränsat folkligt stöd (ibid). Ett fritt politiskt samhälle finns således inte. Bratton och Mattes (2001:1) menar att flerpartival inte innebär någon garanti för att uppnå ett genuint folkstyre. Civilsamhället måste stödja det politiska styret för att en konsolidering ska ta plats. Medborgarnas roll i en demokrati är därför avgörande för att ett land ska vara politiskt aktivt och utan ett kontinuerligt engagemang försvinner därför möjligheten om en konsoliderad demokrati.

Kravet att representanterna ska vara lyhörda inför de representerades åsikter och uppfattningar fungerar som en garant för det folkliga inflytandet (Esaiasson, 2006:49), och att medborgarna skall kunna utöva inflytandet över politiska beslutsfattandet (Esaiasson, 2006:165). I Zambia finns ingetdera. Man misslyckades med detta, särskilt under Chilubas regering men även senare då korruptionen aldrig tycks ha försvunnit ur landet. Bannlysningar av tidningar och ofredandet av press medförde att manifestationer har fortsatt då orättvisa val och misstro har visat sig tagit plats i landet.

I grundlagen fastslås att presidenten är statsöverhuvud, regeringschef och överbefälhavare. Presidenten har således en stark ställning och en omfattande utnämningssmakt. Presidenten väljs på fem år i direkta allmänna val. Ämbetet får innehas under högst två mandatperioder. När Chiluba ville bli omvald på en tredje period, agerade civilsamhället och Chiluba avgick. En seger för civilsamhället, och att politiker tar hänsyn till medborgarna, men frågan kvarstår om Chiluba hade suttit kvar om civilsamhället inte hade protesterat. Lagförslag kan godkännas eller förkastas av presidenten själv medan parlamentets kontrollmakt gentemot det verkställande organet är begränsad. Parlamentets granskning av hur offentliga

medel används har stärkts genom att granskningen numera sker öppet och rapporteras i media. (Regeringen.se)

Det har framgått att en stark reformvilja finns hos regeringen. När Chilubas regering inte visade sig stå för de ideal man hade förespråkat, valde många politiker att avgå. Innebörden var inte av större betydelse för Chiluba då han fortsatte med sina planer. Många enskilda organisationer arbetar för att politiska institutioner ska reformeras och arbetet kring framtagandet av en ny grundlag påbörjades under Mwanawasas tid men har ännu inte implementerats efter hans död 2008. Denna förändring skulle innebära valreformer men även en förändring kring parlamentets arbete som blir mer tillgängligt för allmänheten och kan på så sätt leda till en bättre demokratiutveckling i Zambia. Ytterligare ett initiativ av regeringen är skapandet av OZCID (Organisationen Zambia Center for Interparty Dialogue), en organisation där man ska försöka åstadkomma en förbättrad dialog mellan de politiska partierna i pågående samhällsprocesser (Regeringen.se). Detta kan bygga upp en bättre förståelse, bättre konkurrens och leda till ett väletablerat slagfält kring den politiska makten. Om detta kan bekämpa korruptionen och skapa ett intresse för politik hos befolkningen, kan detta vara ett positivt steg mot en konsolidering.

Rätten att bilda fackföreningar och även att strejka är lagfäst, dock är den sistnämnde inskränkt genom motarbetning av andra lagar eller direkta avskedanden som implementerats av regeringen som ansett dessa ”opatriotiska” eller ”emot nationens intressen” (ibid). Enligt Linz och Stepan teori tyder detta på att statens makt över rättigheterna än idag inte är demokratiska och hindrar ett fritt och öppet samhälle likt väl en konsolidering av demokratin.

Ghana

Ghanas demokrati anses vara stark. Enligt Gordon Crawford (2005:573) är Ghana det enda landet i Afrika som har gjort anmärkningsvärda demokratiska framsteg och som förblivit demokratiskt engagerade. Politisk stabilitet och knappt några etniska konflikter har gjort vägen för en konsolidering betydligt lättare.

Genom att övergången till ett demokratiskt styre skedde under kontrollerade och icke påtvingade former undvek landet de konsekvenser som andra afrikanska länder drabbats av, det vill säga en hastig, påtvingad och icke genuin demokratiseringsprocess med få utsikter att konsolideras till en fulländig demokrati. Övergången kontrollerades av Rawling som i sin tur visste att världen följde Ghanas demokratiska övergång med spänning. Då biståndet var av betydelse för Rawlings, och att hot om indrag förekom gjorde Rawlings allt i sin makt för att protester inte skulle förekomma och underlättade demokratiövergången. (The International; Gyimah-Boadi, 2001: 110-116).

Partibildningen i Ghana är fri (partier får dock inte vara religiöst, geografiskt eller etniskt grundade). Alla de partier som idag finns i Ghana är grundade 1992 då demokratin infördes. Att inget nytt parti uppkommit sedan 1992 beror på majoritetsvalssystemet vilket gjort att det är nästintill omöjligt för ett nytt parti att få styra landet och på grund av detta har i princip ett tvåpartisystem bildats i Ghana. Ghana skapar emellertid gärna politiska allianser då det underlättar vägen för en konsoliderad demokrati (Abdulai & Crawford, 2009:39).

Vissa har antytt att valen i Ghana är orättvisa då opinionspartiet NNP anklagats för att skrämja till sig väljarnas röster och att de under valet försökt fuska, dessa anklagelser har dock inga bevis.

Valen 2000 markerade att en konsolidering börjat ta plats i landet. Då majoritet uteblev vid den första valomgången 2000, (med endast några tusen röster) tog en omröstning plats. Allt enligt den demokratiska vägen (Haynes, 2003:60). Valen 2000 kom att innebära det första maktskiftet i Ghanas historia och satte landet på prov. Efter att oberoende valobservatörer konstaterade att valen varit ett av de friaste och bäst organiserade som genomförts i Afrika började tron på ett konsoliderat demokratiskt Ghana att växa. Landet lovordades internationellt för att ha uppnått en hög grad av politisk mognad och för att ha genomfört ett korrekt och rättvist val. Som en gest av hög symbolisk signifikans avskrev Kanada, inom 48 timmar efter installationen av den nya regeringen, ett bilateralt lån på 18 miljoner USD. (Regeringen.se) Ghananer som jobbade utomlands i olika internationella organisationer såsom IMF och Världsbanken återvände frivilligt till landet för att erbjuda sin hjälp i uppbyggnaden i vad många Ghananer kallar, ”den andra självständigheten” (Gyimah-Boadi, 2001: 115). Ghanas demokratiska framgångar kring individuell frihet och politisk stabilitet lockade även många finansiella och diplomatiska investeringar.

Det politiska samhället har även förstärkts av olika institutioner. Bland annat medverkade IEA (Institute of Economic Affairs) i skapande av ett mer stabilt och förstärkt politiskt samhälle. Under valen 2008 anordnade man politiska debatter och sände dessa i direkttelevision. På så sätt fick medborgarna direkt tillgång till politisk information, något Linz och Stepan förespråkar ska förekomma i en konsoliderad demokrati. IDEG (Institute for Democratic Governance) försåg även landet med ett flertal stånd där personlig interaktion mellan medborgare- och politiker kunde skapas men där även statliga institutioner kunde formas. På så sätt åstadkom man tillit och skapade trygga val. Vidare bjöds forskare från Nigeria och Kenya in för att dela med sig konsekvenserna men även anledningarna till valrelaterat våld (Abdulai & Crawford, 2009:37). Landet var på så sätt väl förberedda inför en demokratisk övergång. Linz och Stepan menar att yttrandefriheter är viktiga och man kan konstatera att den politiska debatten är fri och livlig.

Civilsamhället var även proaktiva gällande ett rättvist val, varav man utbildade tusentals valobservatörer i landet. CODEO (Coalition of Domestic Election Observers) bestod av 34 sekulära och religiösa organisationer som hjälpte till med att hålla valen rättvisa och lät 4000 personer verifiera resultaten i valen (ibid). Detta resulterade i att förtroendet var högt och att förlorarna i valet kunde ha större tillit till de faktiska resultaten. En satsning har även gjorts på utvecklingen av IPAC (Inter- Party Advisory Committee), en icke lagstadgad institution som samlar representanter från alla registrerade partier varje månad för möten med valkommissionen för att övervinna väljarproblem. Detta medförde att man 2004 införde en *Political Parties Code of Conduct* för att kunna skildra partiets beteenden under och mellan valen (ibid).

Crawford (2005:592) menar även att Ghana inte anses i behov av något vidare stöd eller bistånd gällande demokratisering då detta land anses politiskt stabilt och

demokratiskt konsoliderat. Vidare anses Ghana ha lyckats hantera problematiken med koordination av biståndet. Landet har utvecklat en Comprehensive Development Framework (CDF) process under vilken biståndet koordineras (European Community, 2002:17) och på så sätt skapat en jämnare spridning av biståndet i landet.

I Ghana är det vid varje val över 70 % som röstar. Tack vare Ghanas valkommissions självständighet och dess administrativa kompetens har samhällets tilltro blivit starkare och engagerat sig mer i politiska frågor. Detta medför även att politiker respekterar valutgången till högre grad (The International) och Gyimah-Boadi (2009:138) menar att landets demokratiska institutioner samt mänskliga rättigheter fortsätter att växa sig starkare efter varje val.

5.3 Rättsstaten

Zambia

Rättssystemet i Zambia är bristfälligt. Den svenska regeringen (Regeringen.se) anser att respekten för de politiska rättigheterna är god, medan respekten för de medborgerliga rättigheterna påverkas av bristerna i rättsväsendets kapacitet och att den traditionella lagstiftningen påverkar kvinnors rättigheter negativt, framförallt när det gäller familjerätt. Generellt kan det konstateras att rättssystemets effektivitet kraftigt försvagas av bristande resurser, både ekonomiska och bristen av utbildad arbetskraft. Ett särskilt problem är de mycket långa väntetiderna i rättsprocesserna, som i huvudsak beror på en kombination av bristen på rättegångssalar och transportmedel, samt omständligt rättegångsförfarande. Enligt zambisk lag skall varje person som grips ställas inför en domare inom 24 timmar. Om personen är anklagad för hot mot den allmänna säkerheten kan man hållas fängslad upp till sju dygn. Båda dessa lagar åsidosätts ofta, dels beroende på polisens bristande resurser, dels beroende på en utbredd godtycklighet i frihetsberövandena från polisens sida. Det har även förekommit att misstänkta för mindre allvarliga brott hållits under arrest i flera månader, ibland år, i avvaktan på rättegång. Tillkomsten av en enhet för brottsofferstöd och ett organ för mottagande av klagomål mot polisen har medfört förbättringar. Bruket i övrigt är sofistikerat och det är svårt att med säkerhet utpeka fall då tortyr eller polisbrutalitet har förekommit. (Regeringen.se)

Lagarna respekteras inte alltid, utan undantag förekommer väldigt ofta. Chiluba ville skapa ett eget undantag då han ville ställa upp fören tredje mandatperiod. Prostester gjorde dock att han övergav tanken.

Korruptionen är en medverkande faktor och flertalet tror att korruption förekommer mer under ett demokratiskt styre än under tidigare (Bratton & Mattes 2001:464). Kampen mot denna påbörjades avsevärt under Mwanawasas tid, denna har dock idag avstannat och den nya presidenten har även anklagas för korruption. Den förre presidenten Frederick Chiluba dömdes i maj 2007 i ett civilmål att betala ett stort skadestånd för förskingring av statliga medel. Idag har president

Rupiah Banda och Chiluba börjat ett samarbete vilket återigen väcker misstankar om korruptionshärvor och protester har börjat framgå. (Afrobarometer)

Regeringen har påbörjat ett arbete gällande en ny grundlag och en grundlagskonferens har kallats samman. Om rättssystemet lyckas genomföra en ny grundlag liksom arbetet med en förnyad valreform kan dessa reformer tyda på att demokratin kommer växa sig starkare i landet. En allmän lag om offentlighet i statsförvaltningen (Freedom of Information Bill) ska vara tillgänglig för medborgarna och ingå i förslaget för en ny grundlag. (Regeringen.se).

Zambia har undertecknat en rad konventioner men har registrerat två reservationer av särskild betydelse. Man erkänner inte den kommitté som inrättats för att övervaka att konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering (CERD) följs. Rätten till utbildning har Zambia i konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (CESCR) gjort en reservation med hänvisning till landets finansiella svårigheter att erbjuda utbildning för alla. År 2005 införde man dock allmän sjuårig primärskola och siktar mot att införa en nioårig grundskoleutbildning år 2015. (Regeringen.se) Bratton & Mattes (2001:467) menar att den utbildade befolkning i Zambia är mer troliga att vara nöjda med en demokrati, då det demokratiska spelets regler underlättas av utbildningen. I Zambia var det endast stödet för ekonomisk reform som medförde belåtenhet med demokrati.

Ghana

Enligt Linz och Stepan ligger det civila och politiska samhället i rättsstatens händer. Denna måste tillgodose att lagen följs och att ingen diskrimineras. Detta innefattar även en stark vilja om konstitutionalismen och ett oberoende domstolsväsen (Abdulai & Crawford, 2009:40). Ghanas konstitution 1992 införde ett flertal viktiga lagar. Bland annat rätten att rösta, att ställa upp i val, rätten till en rättvis domstol och frågor som berör de mänskliga rättigheterna. För att kunna försäkra sina medborgare om att lagarna efterlevdes lät konstitutionen framställa diverse institutioner med inriktning på olika rättigheter.

Även om Ghana idag anses vara konsoliderat, har det förekommit korruption i landet. Åtgärder har dock vidtagits och sanktioner har tagit plats. Man har etablerat en ombudsman för att bekämpa just dessa förekommande problem vilket har gett resultat i dagsläget. CHRAJ (Commission on Human Rights and Administrative Justice) var en utav institutionerna som lyckades efter tips lyfta fram korruptionen i landet och kunde därför ge sanktioner (Abdulai & Crawford, 2009:41). CHRAJ inrättades 1993 i syfte att sprida kunskap om de mänskliga rättigheterna men även i syfte att finnas till för utsatta inom systemet. Denna organisation innehar idag 99 kontor runt om i landet. CHRAJ tar egna initiativ om myndighetsmissbruk inom rättsväsendet och sprider information om vilka rättigheter medborgarna kan kräva i kontakt med polis och domstolar och är dessutom oberoende från statsmakten. Arbetet har dock försvårats genom brist på kapacitet men även knappa resurser. Vidare menar den svenska regeringen att rättsväsendet i Ghana uppfyller alla de krav som kan ställas på ett fungerande rättssamhälle. Man har rätt till försvarare och antagandet om att man är oskyldig tills motsatsen bevisas (Regeringen.se).

De mänskliga rättigheterna upplever emellertid brister i Ghana. Människohandel och barnhandel är ett utbrett problem i Ghana dock har åtgärder börjat framtas. Bland annat ska det under ett svenskt initiativ anordnas en konferens för att lyfta fram problemet (Regeringen.se). Respekten för de mänskliga rättigheterna förbättrades dock under det demokratiska styret, och idag verkar statsmakten i allt högre grad för att leva upp till de mänskliga rättigheterna. Även i Ghana respekteras inte kvinnors rättigheter och handel av barn förekommer. 2007 antog man en lag i Ghana som förbjuder våld inom hemmet. (ibid).

Misshandel i häktena förekommer och ett större problem är förekomsten av polisbrutalitet, dock har flera fall tagits upp av domstol. (Regeringen.se) Att detta tas upp i domstol kan emellertid framställa att kritik mot en så pass mäktig myndighet som polisen påvisar att det finns en respekt för att alla är lika under lagen, rättsstaten. CHRAJ rapporterade 2005 över de bristfälliga fängelseförhållandena. Dessa liknar Zambias då sanitära förhållandena inte är anpassade och fängelserna överfulla. Förhållandena har ibland lett till att fallen kan betraktas som brott mot de mänskliga rättigheterna.

Vidare pågår en översyn av konstitutionen från 1992 för närvarande. I detta syfte pågår även konsultationer med allmänheten, vilket återspeglas en demokratisk konsolidering som framgår i Linz och Stepans teori om medborgarnas politiska påverkan i samhället.

Det föregår även av Freedomhouse (2010) att döma har staten monopol på våld och att ta ut skatt, faktorer som går hand i hand med Linz och Stepans teori om en konsoliderad demokrati. Författarna menar vidare att en konsoliderad demokrati handlar om underhåll av den ständiga process, ett nämnvärt exempel av det som precis framgått.

5.4 Ekonomiskt samhälle

Zambia

Zambia tillhör ett av världens fattigaste länder. (Hadenius, 1992:12) Två tredjedelar av befolkningen lever i svår fattigdom (mindre än en US-dollar per dag). Fattigdomen innebär att de allra flesta zambier inte kommer i åtnjutande av sina ekonomiska och sociala rättigheter. Även om Zambia idag är ett av de fattigaste och mest skuldsatta länderna i världen sågs det, på grund av dess jordbruksförutsättningar och naturresurser, som ett land med potential vid självständigheten 1964. Stora problem skapades emellertid under denna tid då frågor kring resursutnyttjande uppstod. Man besatt inte något humankapital kring hur resurserna bäst skulle användas och hur styret i landet skulle gå till väga, vilket drog ner effektiviteten och minskade möjligheterna för staten att uppfylla dess uppgifter. Kunskap om hur resurserna bäst skulle användas och hur ett land ska styras fanns inte (Zambia, 2001:3). Statsapparaten hade som primärt syfte att försöka lösa problemen kring resursspridningen. Detta drog till stor del ner

effektiviteten och minskade möjligheterna för staten att uppfylla dess uppgifter (Zambia, 2001:3).

Vidare har inflationen reducerats kraftigt och skuldlättnader har skett via multilaterala initiativ. Under 1980- talet påbörjades ekonomiska reformer Structural Adjustment Programme (SAP), med assistans av Världsbanken. SAP innebar liberalisering av tidigare reglerade marknader, privatisering eller nedläggning av statliga företag och liberalisering av den finansiella marknaden. Introduktion av liberaliseringen av det tidigare mer socialistiska Zambia var emellertid svår och mottogs inte alltid positivt. Matpriser steg efter avregleringen av matpriserna, även arbetsplatser försvann från tidigare trygga arbetsplatser på statliga företag. Även fast omställningen har gått långsamt så börjar allt fler entreprenörer stiga fram. De senaste åren har emellertid det ekonomiska samhället fått en önskad tillväxt då de ekonomiska reformarbeten som påbörjades under 1990- talet har gett resultat och Zambia har nu en ekonomisk tillväxt och relativt låga inflationstal (Regeringen.se). Efter valet 2005 började Zambia bli ett öppnare samhälle ekonomiskt. Resultatet blev en lägre inflation och balans mellan intäkter samt utgifter i statsfinanserna och en ekonomisk tillväxt började ta plats. (Afrobarometer).

Det privata näringslivet ses idag som motorn för fortsatt ekonomisk tillväxt, under de senaste fem åren har Zambia nått tillväxtsiffror på ca 5 % i snitt. Tillväxten har framförallt drivits av gruvindustrin och byggsektorn. De båda industriernas förstärkning har emellertid inte i någon större utsträckning involverat fattiga och deras ekonomiska tillstånd. En tillväxt på ett mer brett plan behövs för att inte större inkomstklyftor skapas. De flesta fattiga lever i dagens Zambia i de rurala områdena där framförallt jordbruket är den största sektorn. Det finns därför ett behov av ökad produktivitet inom jordbrukssektorn för fattigdomsreduktion i landet som kan skapa möjligheter för de fattiga människorna som bor där. Emellertid har relativt få försök gjorts för att utnyttja den stora kapacitet som finns inom jordbrukets produktion. Även om fattigdomsnivån har fallit från 73 % till 64 % av befolkningen mellan 1998 och 2006 vilket påvisar en positiv utveckling kan ytterligare investering medföra bättre resultat. Vad man till exempel kan se är att den senaste förändringen framförallt inkluderat fattiga i urbana områden såsom Lusaka och kring de resursrika koppargruvorna vilket genererat en än mer tydlig inkomstklyfta mellan rurala, jordbruksområden gentemot urbana samt resursstarka områdena. (Zambia, 2001:3-10; Regeringen.se)

Ghana

Ghana framhålls ofta som ett lyckat exempel på dels en relativt smärtfri demokratisk övergång, dels på ett synnerligen lyckat ingripande av externa aktörer. Aryeetey och Cox (1997:65) menar att de ekonomiska reformerna som genomfördes inte hade kunnat ske utan den massiva biståndsinsats som följde Rawlings första tid vid makten. Västländernas och den inhemska oppositionens krav på ett mer demokratiskt styre innebar positiva ekonomiska reformer för Ghana där man bland annat lärde sig hantera biståndsflödet vilket distribueras

över landet som nämnts tidigare av Comprehensive Development Framework (CDF).

Trots detta brottades landet fortfarande med stora fattigdomsproblem, under perioden 1983-2000, och cirka 45 % av befolkningen beräknades befinna sig under fattigdomsgränsen, det vill säga, med mindre än 1 USD att leva på per dag. Idag befinner sig landet i en sämre ekonomisk situation än när det blev självständigt. BNP/capita när Ghana blev självständigt var 420 USD, och under 2000- talet är det cirka 370 USD (Fayemi et al, 2004:69).

Strukturanpassningsprogrammen (SAP) som initierades och genomfördes på 1980-talet, snarare förvärrade än förbättrade situationen i landet. Detta såg vi även hända i Zambia. Linz och Stepan menar att inkomstklyftor och fattigdom ej ska råda i en konsoliderad demokrati, vilket vi har sett bägge länder kämpa med.

Vidare har privatiseringarna varit ett hett ämne, i synnerhet frågan om att privatisera vattenförsörjningen. Ghana deltog också i en utvärdering om skuldavskrivning i enlighet med HIPC men landet uppfyllde under 1990-talet inte alla kriterier som krävdes. Konditionaliteten från givarna har minskat, dels för att Ghana ska ha en större äganderätt över sin utveckling, dels för att många av de initiala reformerna faktiskt genomfördes efter 1992 (Aryeetey & Cox, 1997:65).

BNP per capita är idag 450 USD, vilket innebär att landet är långt under medelinkomst nivå och arbetslösheten består hög. Därför förlitar sig landet än idag på bistånd som står för cirka 40 % av årsbudgeten Den ekonomiska misskötseln har varit huvudanledning till att det bildats politiska konflikter i Ghana. (Gyimah- Boadi, 2009:149). Regeringen i Ghana vill uppnå en marknadsstyrd ekonomi, något vi har sett SAP även har medfört i Zambia. Utifrån detta argument finner vi positiva aspekter kring reformerna som annars har påverkat länderna negativt. I Zambia som i Ghana påverkade avvecklandes av subventioner av så kallade offentliga nyttigheter befolkningen negativt och även Ghana upplevde en ökad arbetslöshet och det bedrivs särskilda program för att skicka arbetarna in i den privata sektorn.

Enligt UNDP är Ghana idag på god väg att uppfylla ungefär hälften av de så kallade milleniumutvecklingsmålen. Det finns även hopp om att bli ett medelinkomstland 2015 dock är det ojämna fördelning av landets resurser ett hinder.

5.5 Statsbyråkrati

Zambia

Linz och Stepan (1996:10) menar att det är viktigt att arbetslösheten är låg och att läs- samt skrivkunnigheter är höga för att anses vara en konsoliderad demokrati. Som tidigare nämnts är arbetslösheten väldigt hög i Zambia vilket även innebär att skolgång inte är ett alternativ för alla. I samband med att skolgången avstannar, skapar även detta problem för läs och skrivkunnigheten.

Linz och Stepan teori syftar på att staten ska vara effektiv och ha en välfungerande förvaltning, vilket inte är fallet i Zambia. Korruption är fortfarande

oerhört utbrett i landet vilket skapar problem för fortsatt demokratisk och rättvis utveckling. Man upplever även stora bekymmer med rättsväsendet vilket inte medför effektivitet i praktiken (Regeringen.se).

Då en demokrati garanterar och skyddar befolkningens rättigheter, menar forskarna att medborgarna inte får möjlighet att kräva sina rättigheter om staten inte är effektiv, därav krävs det en välfungerande förvaltning. Staten ska kunna styra, reglera och implementera demokratiskt fattade beslut och effektivt utöva monopol av legitimerad användning av våld för att försäkra sig om medborgarnas rättigheter. Staten ska även kunna beskatta medborgarna för att på så sätt kunna betala polis och andra inom rättsväsendet som kan försäkra medborgarnas rättigheter, finns inga intäkter kan staten inte ge arbeten och alla rättigheter kan då inte efterlevas (Linz & Stepan 1996:10-11). Icke-legitimerat våld är något man fortfarande strider med i Zambia och då medborgarnas rättigheter är lång ifrån att respekteras innebär att Zambia inte är nära en konsoliderad demokrati.

Ghana

Även om Ghana är en demokrati har man tagit efter spelreglerna om "Only game in town" vilket innebär att ett ständigt underhåll och förbättrande av demokratin sker, även om landet ligger bättre än genomsnittet för många länder söder om Sahara i fråga om mänskliga rättigheter, hälsa och utbildning.

Inskrivningsnivån ligger enligt utbildningsministeriet på en väldigt bra nivå, nämligen hela 92,7 % men det gör även antalet barn som avbryter sina studier. Även om skolgången är gratis medföljer skolavgifter som ofta blir följden till att många barn inte får möjlighet till skolgång. Enligt Ghanas statistiska myndighet för år 2004 (via regeringen.se) är det bara 53,7% procent av männen och 42,5 % av kvinnorna över 15 år som är läskunniga. Detta skapar en motsättning till Linz och Stepans teori om att en hög läskunnighet ska finnas i en konsoliderad demokrati.

Man menar även att då Ghanas medborgare inte innehar en hög utbildning, försämrar detta till viss del förståelsen av de politiska procedurer vilket medför en del passiva medborgare. Den nya regeringen uppmanas till att fokusera på utbildning för alla medborgare då det är av högsta kriterier för Ghanas politiska kultur. (Gyimah-Boadi, 2009:150).

Det finns alltså inga större skillnader mellan Ghana och Zambia i de två sista arenorna. Istället lyfts fråga om Ghana verkligen är konsoliderat. Då jag utgick från vissa källor i början om Ghanas konsolidering är detta inget som kommer lyftas fram i nuläget dock oerhört intressant för framtida studier.

5.6 Sammanfattande diskussion och slutsats

Syftet med denna uppsats var att lyfta fram varför vissa stater konsolideras och varför andra avstannar i sin utveckling. Länderna jag var nyfiken på hade en del gemensamma faktorer men vars utveckling nått olika resultat. Vad kan man då dra för slutsats av detta? I takt med uppsatsen gång insåg jag problematiken i att

analysera ett lands konsolideringsproblematik, hur många aspekter det kan bero på och hur mycket man egentligen kan skriva. Teckenbegränsningen innebar att det viktigaste utifrån mitt perspektiv togs med, dock vill jag poängtera att detta arbete kunde ha utformats till något betydligt mer omfattande.

Än så länge finns det inte ett pluralistiskt civilsamhälle i Zambia som främjar transparens och det civila samhället ges inget tillträde till demokratiska beslutsprocesser. I teorin nämndes att intresse och engagemang måste finnas för att skapa en konsoliderad utveckling, om minst en demokratisk sådan. I Zambias fall handlar det helt klart om intresse och prioriteringar. Den verkställande makten har varken engagerat sig i landets utveckling, medborgarnas intressen eller tagit del av biståndets möjligheter att utveckla demokratin. Detta har medfört ett civilsamhälle som varit aktivt befinner sig idag i en mindre kris. En samhörighet existerar i Zambias civilsamhälle vilket förekommit i form av manifestationer vid exempelvis Chilubas försök att ändra konstitutionen, vilket påvisar att Zambier vill leva i en demokrati, men även att politiker kan lära sig att lyssna och respektera sina medborgare. Zambias utveckling har avstannat i okunskap där engagemang och tillit saknas mellan de fem arenorna. Staten och politiker borde omprioritera och dra nytta av Ghanas lärdom genom seminarier och annan form av kunskap som når medborgarna. Ghanas starka kort är utan tvekan att man lyckats med att bibehålla det starka civilsamhället man började demokratiseringsprocessen med. Linz och Stepans teori menar att ett samarbete mellan de två arenorna, det civila samhället och det politiska samhället underlättar samt är kritiskt för en konsoliderad demokrati.

Det har även framgått tydligt i litteraturen och i analysen att det främst är medborgarna som utvecklat Ghana till en grad att man idag kallas "role model". Engagemang och beröm, inte bara från den verkställande makten utan även från utomstående parter är ytterligare en faktor jag anser kan påverka konsolideringen. Genom positiv feedback och att man kan känna sig "speciell" man medföra att alla arenor utvecklas och konsolideras. Något som kan ha varit fallet i Ghana.

Ghanas utveckling kan alltså sammanfattas till ett ord, nämligen problemlösning. Då man upplevt motgångar i samband med utvecklingen i Ghana har dessa diskuterats och löst på bästa möjliga sätt, medan man i Zambia i regel accepterar situationen. Även fast demokratin är konsoliderad i Ghana fortsätter stödet från civilsamhället att upprätthålla, "Only game in town", vilket enligt teorin påvisar det starka tycket för demokrati.

Zambias brist på engagemang kan även ha lett till att man inte investerat tillräckligt i utbildning. Linz och Stepans teori beskriver för att man ska kunna agera fullt ut som medborgare, krävs det i ett demokratiskt samhälle att man har möjlighet till att ifrågasätta, kritiskt granska och förstå information. Att inte kunna läsa och skriva tillräckligt bra innebär en risk att man ställs utanför samhället. Då Ghana anordnar seminarier finns möjlighet för muntlig dialog, men då fallet är annorlunda i Zambia kan detta anses vara ett stort hinder för en demokratisk konsolidering. Att inte kunna kommunicera med myndigheter skapar svårigheter att vara aktiv och följa med i det politiska livet. Linde och Ekman (2006:75) menar att utbildning påverkar individens förmåga att ta till sig information och resonera utifrån rationella argument. Utbildning tenderar

samtidigt att utveckla en större tolerans mot människor med andra åsikter , vilket medför att riskerna för politisk extremism minskar (Linde & Ekman, 2006:75). Höjd utbildningsnivå bidrar därmed inte bara till ett ekonomiskt välmående samhälle, utan också till en för demokratin gynnsam politisk kultur. Detta stärker Linz och Stepans teori om staten och hur viktigt utbildningsnivån är bland medborgarna för att en konsolidering ska ta plats (Linde & Ekman, 2006:76).

Det starka positiva sambandet mellan ekonomisk utvecklingsnivå och grad av demokrati framstår idag som en av de få generaliseringar där flest demokratiseringsforskare är överrens (Linde & Ekman, 2006:223). Man menade att desto mer utbildning en person har, desto mer kommer en förståelse för en demokrati att skapas (Bratton & Mattes, 2001: 469). Det är därför oerhört viktigt att man tar lära av varandras misstag och framsteg om man vill uppnå en konsoliderad demokrati. Detta är viktiga attribut till de fem arenorna.

Avslutande ord: I samband med att jag avslutade min uppsats, pendlade Zambia mellan att vara ”free” och ”partly free”. Ett tecken på att konsolideringen i Zambia (Freedomhouse.org)

6 Referenser

- Abdulai, Abdul- Gafaru; Crawford, Gordon, 2009. *Consolidating democracy in Ghana: progress and prospects?* Democratization, vol. 17, nr. 1
- Afrobarometer
http://www.afrobarometer.org/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=27&Itemid=103 (2010-02-10).
- Arthur, Peter, 2010. *Democratic Consolidation in Ghana: the Role and Contribution of Media, Civil Society and State Institutions*. Commonwealth and Comparative Politics vol. 48, nr. 2, p. 203-227
- Aryeetey, E and A. Cox, 1997. *Aid Effectiveness in Ghana*, in J. Carlsson, G.Somolekae, and N. van de Walle, *Foreign Aid in Africa: Learning from CountryExperiences*. Uppsala, Sweden: Nordic Africa Institute
- Bigsten, A; Mugerwa, S, 2000. *The political economy of policy failure in Zambia*, department of Economics, Göteborgs Universitet
- Bratton, Michael, 1999. *Comparative Political Studies* vol. 32 nr. 5, p. 549-589
- Bratton, M., Alderfer, P; Browser, G; Temba, J. (1999), *The Effects of Civic Education on Political Culture: Evidence from Zambia*, World Development
- Bratton, M; van de Walle, N, 1997. *Democratic Experiments in Africa: Regime Transitions in Comparative Perspectives*, Cambridge University Press, London, New York.
- Bratton, M; Mattes, R, 2001. *Support for Democracy in Africa: Intrinsic or Instrumental*. British Journal of Political Science, vol. 31, nr. 3
- Brown, Stephen; Kaiser, Paul, 2007. *Democratisations in Africa: attempts, hindrances and prospects*. Third World Quarterly, vol. 28, nr 6, 1131 – 1149.
- Burnell, Peter, 2001. *Taking Stock Of Democracy Zambia. Democratic consolidation in the Third world*. London
- Diamond, Larry, 1999. *Developing Democracy – Toward Consolidation*. Baltimore and London: Johns Hopkins University Press.
- Diamond, Larry, 2002. *Elections Without democracy. Thinking about Hybrid Regimes*, Journal of Democracy vol. 13, nr 2.
- Esaiasson, Peter, et al, 2007. *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 3e upplagan, Stockholm: Norstedts juridik.
- Esaiasson, Peter, et al, 2006. *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 2e upplagan, Stockholm: Norstedts juridik.
- Fayemi, Kayode; Jaye, Thomas; Yeebo, Zaya, 2004. *Democracy, Security and Poverty in Ghana: A midterm review of the Kufuor administration, Democracy and Development – Journal of West African Affairs* vol. 3, nr 2.
- Freedom House Index 2010
<http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=363&year=2010> (2010-11-15)

- Freedom House 2003a = Country and Territory Reports – Ghana.
<http://www.freedomhouse.org/research/freeworld/2003/countryratings/ghana.htm>;
<http://www.freedomhouse.org/research/freeworld/2003/charts.pdf>;
 (<http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&country=7091&year=2006>) (2010-05-05)
- Grugel J, 2002. *Democratization – a Critical Introduction*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave.
- Gilljam, M; Hermansson, J, 2003. *Demokratins mekanismer*. Malmö: Liber, 2003 (Lund : Grahn) 1. uppl.
- Gyasi, Stephen, 2009. *Lessons in democracy*. New African nr. 480 p.24-27
- Gyimah-Boadi, E, 2001. *A Peacefull Turnover in Ghana*, Journal of Democracy Vol. 12, nr. 2.
- Gyimah-Boadi, E, 2009. *Another step forward for Ghana*, Journal of Democracy Vol. 20, nr. 2.
- Hadenius, Axel, 1992. *When the hour came: on the process of democratization in Zambia* Uppsala
- Haynes, Jeffrey, 2003. *Democratic Consolidation in Africa: The Problematic Case of Ghana*, Commonwealth & Comparative Politics, vol. 41, nr 1
- Hyden, Göran, 1998. *Civilsamhälle och demokratisering. Demokratisering i tredje världen*. Lund: Studentlitteratur
- The International, 2008. *Hold your breath; Ghanas election*. The Economist Vol: 389 Provider: Proquest
- Larmer, Mile; Fraser, Alastair, 2007. *Of cabbages and King Cobra: Populist politics and Zambia's 2006 election*, African Affairs, s. 611-637
- Linde, J; Ekman, J, 2006. *Demokratiseringsprocesser : teoretiska ansatser och empiriska studier* Lund : Studentlitteratur
- Linz, Juan; Stepan, Alfred, 1996. *Problems of democratic transition and consolidation: southern Europe, South America, and Post- Communist Europe*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press
- Melin, Mia, 1995. *Demokrati I Afrika- På vems villkor?*
- Momba, Jotham C, 1993. *Uneven ribs in Zambia's march to democracy i* Nyong'O, P. Anyang, 1993, *Arms and Daggers in the Heart of Africa*, Nairobi, Academy Science Publishers
- Nasong'o, Shadrack Wanjala, 2007. *Political Transition without Transformation: The Dialectic of Liberalization without Democratization in Kenya and Zamiba*. Vol. 50 nr 1 p.83-107
- Pressreference, <http://www.pressreference.com/Uz-Z/Zambia.html> (2011-01-15)
- Potter, David, 1997. *Democratization*. Polity Press in association with the Open University: Cambridge
- Rakner, Lise. 2003. *Political and Economic Liberalisation in Zambia 1991–2001*. Uppsala, Transaction
- Regeringen,
<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=101&bet=1990/91:20>;
<http://www.regeringen.se/sb/d/2574/a/75617>.; (2011-01-15)
- Zambia, 2001. http://elin.lub.lu.se/cgi-bin/linker/ebsco_local?4405511, BKN Background notes on countries of the world, April 21, 2001, (2010-12-01)